

Kind en ouders machteloos in een bezoekruimte

Vicky Maes

In het werk met ouders in een bezoekruimte kan je door het serieus nemen van last en bezorgdheden van ouders heel veel doen. Zelfs in alledaagse dingen groeit er een vertrouwensband. De (soms minimaal lijkende) inzet van ouders moet gezien en erkend worden. Pas dan kan je ouders opnieuw laten stilstaan bij het effect van hun gedrag op de kinderen.

Ook kinderen voelen zich in een bezoekruimte vaak machteloos en benadeeld. Hun eigen invloed bespreken en het onderscheid maken tussen ouders als ouders en ouders als ex-partners helpt hen in het omgaan met de complexe situatie. Tot slot is het belangrijk om met de betrokkenen sociale perspectieven te verkennen. Door hen taal en kaders aan te reiken, kunnen ze onderhandelen met hun omgeving en de steun krijgen die ze in deze uiterst complexe situatie nodig hebben.

De bezoekruimte waar ik werk is een deelwerking van een Centrum Algemeen Welzijnswerk. De grote meerderheid van cliënten komt er terecht op basis van een vonnis van de Jeugdrechtbank, vaak na een jarenlange vechtscheiding. Ouders benaderen de hele situatie dan ook voornamelijk vanuit een juridische invalshoek. Ze hebben reeds meerdere keren hun standpunt voor de rechter moeten argumenteren en hebben de indruk geen invloed op de genomen beslissingen te hebben. Bij de start van de begeleiding uiten ouders hun enorme benadeling en wensen ze ons van hun gelijk te

overtuigen. Ze kunnen vaak niet meer stilstaan bij de consequenties van hun strijd voor de kinderen. De bezoeker ziet het als haar taak om ouders opnieuw te laten reflecteren over het effect van hun (goedbedoelde) acties op de kinderen. We trachten de juridische kijk als het ware om te buigen naar een welzijnskijk (Cottyn, 2009).

De werking heeft een tijdelijk karakter met als doel 'een voor elk van de betrokkenen meer bevredigende relatie tussen ouder en kind installeren'. Meestal is het doel dat er na verloop van tijd een zelfstandige verblijfsregeling komt. Gesprekken met alle betrokkenen en het organiseren en begeleiden van contacten tussen ouder en kind worden daarvoor ingezet.

Sandra en Willy gingen uit elkaar toen hun zoon Willem vier was. Een psychiatrisch onderzoek schreef Willy 'excessief drankgebruik' en een 'lage frustratietolerantie' toe. Hij verkreeg slechts een beperkt omgangsrecht in het huis van de maternele grootmoeder. Na allerlei incidenten tijdens dit omgangsrecht, werd een bezoeker ingeschakeld. Na negen maanden stopte de begeleiding omdat er geen evolutie was. Er volgde een jaar zonder contact tussen vader en Willem. In dit jaar werd vader ook gedwongen opgenomen. Volgens hem was deze opname te wijten aan zijn hallucinaties. Uiteindelijk werd onze bezoeker door de rechter aangesteld om het contact tussen vader en zoon te herstellen.

Bij de kennismaking zie ik een bezorgde en beschermende Sandra, boos en verdrietig tegelijk om het verplichte contactherstel. Willy is woedend en verongelijkt door al het onrecht dat hem door de contactbreuk en de verplichte inschakeling van de bezoeker is aangedaan. De druk is echter vooral zichtbaar bij de 8-jarige Willem, die bij aanvang van een bezoek haast niet meer kan bewegen door de spanningspijn in zijn rug.

Inzet erkennen

Een begeleider draagt zorg voor een gunstige evolutie in de bezoeken en voor bezoeken die niet te belastend zijn voor het kind. Willems zichtbare lijden betekent dan ook een keerpunt. De bezoeken worden stopgezet en

de gesprekken met alle betrokkenen geïntensifieerd. Gezien de immense strijd en spanning tussen de ouders, kiezen we voor afzonderlijke gesprekken.

Met vader

In de gesprekken met vader focus ik op het verloop van de bezoeken, op wat niet kan voor Willem. Vader stelt vragen over het privé-leven van moeder en maakt pejoratieve opmerkingen over stiefvader. Ik probeer vader daarin te begrenzen. Uiteraard krijg ik door deze verwerpende, belerende houding enkel weerstand. Vader herhaalt steeds dezelfde argumenten en ik doe met hem mee. Door mijn houding voelt vader zich duidelijk niet gehoord. Hij maakt het me ook niet gemakkelijk. Ik krijg van Willy vreemde verhalen: 'Ik werd vanochtend om vijf uur wakker achter de kerk en wist niet hoe ik er kwam'... 'Iemand steekt elke dag spijkers in mijn banden'. Door deze verhalen en het dwingende idee dat een psychisch ziek iemand geen goede ouder kan zijn, is het voor mij moeilijk om Willy als ouder te blijven zien. Ik vermoed dat als ik hem als gemotiveerde ouder kan zien en aanspreken, zijn ouderschap op de voorgrond kan komen en de psychische ziekte even op de achtergrond verdwijnt (Cottyn, 2005).

Weten wat je moet doen is één ding, het kunnen waarmaken een ander. Ik erken vaders inspanningen aanvankelijk wat geforceerd omdat ik ze nog niet goed zie. Gaandeweg vind ik meer en meer woorden om zijn inzet te benoemen, tot er plots een vader voor me zit die het goed voor heeft met zijn kind. Ik zie het zelfvertrouwen van Willy als vader hierdoor beetje bij beetje groeien.

Willy's rijbewijs is ingetrokken. Hij verzet bergen om tijdig naar de zoekruimte te komen en zijn zoon te zien. Ook zorgt hij, ondanks zijn krappe budget, steeds dat hij een kleinigheid bij heeft voor Willem.

Eens ik Willy's goede bedoelingen beter zie, kunnen we samen kijken naar de manier waarop hij deze kan tonen zodat ze ook door anderen gezien kunnen worden. In mijn volgend gesprek met vader neem ik als leidraad 'je bedoelt het goed maar mensen begrijpen het niet'. Ik breng het team als

derde stem in ons gesprek binnen. Ik bespreek de bezorgdheden van het team over het verloop van de bezoeken, maar ook wat zij als constructief ervaren. Het voordeel hiervan is dat de verschillende moeilijkheden benoemd kunnen worden, zonder dat onze werkrelatie te veel onder druk komt. Nieuwe reflecties worden mogelijk (Vermeire, 2007). Ik laat Willy nadenken over wat we kunnen doen opdat de andere begeleiders niet meer twifelen aan zijn goede bedoelingen. Nadat we samen een aantal pistes hebben verkend, vraagt Willy me om de bezoeken nauwlettend op te volgen. Hij vraagt me zelfs te interveniëren als ik denk dat iets misverstaan kan worden.

Met moeder

Sandra, van haar kant, heeft de indruk dat ze als een overbeschermende en dus slechte moeder beschouwd wordt. Wanneer ik dieper op haar bezorgdheden in ga, praat ze over Willem, haar zorgenkind: hij is erg angstig, volgt al jaren therapie. Sandra kent de oorzaak: Willem heeft de vele incidenten tijdens het huwelijk van zijn ouders niet verwerkt. Sandra voelt zich schuldig over het falen van haar huwelijk (dit was haar tweede scheiding). De moeilijkheden die haar zoon kent, wakkeren Sandra's schuldgevoel nog aan.

Sandra moedert graag en vanzelfsprekend, maar Willem voelt soms ook als een 'blok aan haar been'. Sandra maakt zich voortdurend zorgen over hem. Deze invalshoek laat mij toe haar enorme zorg op te merken, evenals de implicaties die dit heeft op alle facetten van haar leven. Wanneer Sandra niet op het werk is, steekt ze al haar energie in het zo goed mogelijk ondersteunen van Willem. Hierdoor holt ze zichzelf voorbij, wat zich uit in allerlei psychosomatische klachten. Wanneer ik deze immense last benoem, begint Sandra te huilen. Het klopt, ze staat voor een onmogelijke taak en dreigt eronderdoor te gaan. Op dit punt gekomen, kunnen we nadenken of de lat voor moeder wat lager kan, terwijl ze daarbij niet het gevoel krijgt tekort te schieten.

Invloed ervaren

Met moeder

Ondanks al haar inspanningen voelt Sandra zich vaak machteloos. Om dit thema te bespreken helpt het om de verschillende invloedsaspecten te onderscheiden: soms word je benadeeld, soms heb je een positief effect op anderen of anderen op jou en soms benadeel je ook mensen.

Sandra staat onder een vreselijke druk die zich uit in allerlei lichamelijke klachten. Toch voelt Willem zich in haar bijzijn veilig en kan hij zijn angsten even loslaten. Wanneer hij haar een tekening maakt of een knuffel geeft, doet dit deugd. Dit neemt niet weg dat Sandra Willem soms ook verdriet doet: wanneer ze een stressvolle dag op het werk achter de rug heeft, kan ze zijn gezeur even niet hebben en wijst ze hem af.

Door samen stil te staan bij de interactie tussen moeder en zoon, krijgt Sandra steeds meer zicht op de complexiteit van de situatie. Het geeft haar een kader om te verdragen dat ze soms niet anders kan dan begrenzen en dat er desondanks nog talrijke fijne momenten met Willem zijn. Haar gevoelens van schuld en machteloosheid nemen af. Ze krijgt oog voor dingen die wel goed lopen en waar ook zij toe bijdraagt: Willem heeft uitstekende resultaten op school en krijgt beetje bij beetje meer zelfvertrouwen, ... Sandra's zelfbeeld verschuift langzaam maar meer naar dat van een goede moeder die het beste voor heeft met haar zoon en (helaas?) niet almachtig is: tegen sommige zaken kan zij hem niet beschermen. Ze kan hem wel steunen door met hem te spreken en hem zo helpen bij het vinden van zijn eigen aanpak. Doordat Sandra ziet wat ze allemaal kan doen, ziet zij Willem anders dan enkel de ongelukkige, angstige jongen die haar bescherming nodig heeft (Baert, 1997).

Met het kind

Vaders vragen en kritiek op moeder en haar familie bezorgen Willem tijdens de bezoeken veel last. Willem probeert dit te ontwijken door niet te antwoorden en te focussen op het spelletje dat ze spelen. Vader blijft

echter dezelfde vragen herhalen, wat Willem in een steeds moeilijker parket brengt. Zijn strategie heeft dus niet het gewenste effect. Hoe zou hij vader op een andere manier duidelijk kunnen maken dat hij hier niet mee gediend is? Willem weet het niet.

Ik vertel Willem dat ik hem de best geplaatste persoon vind om vader in zijn ouderrol aan te spreken, omdat Willy toch zijn vader is en hij zijn zoon. Verder gebruikmakend van het denken in posities en contexten probeer ik het onderscheid tussen ex-partnerschap en ouderschap voor hem concreet te maken (Cottyn, 1995, 2009).

Willem denkt, door de conflicten tussen zijn ouders, dat hij een ongewenst kind is. Wanneer we over het waarom van hun ruzie nadenken, ontdekken we dat mama en papa vooral op elkaar boos zijn. Dit lijkt zeker los te staan van Willem, die ze beiden altijd graag hebben gezien.

Zou het kunnen dat zijn vaders kritiek vooral oorsprong vindt in het kwaad zijn op Sandra en dat hij niet stilstaat bij het effect op Willem?

Samen gaan we op zoek naar een manier om vader duidelijk te maken dat de negatieve uitspraken over mama voor Willem niet oké zijn. Wat doet of zegt hij als de juf hem een vraag stelt die hij niet kan beantwoorden of die hij niet wil beantwoorden omdat hij het gevoel heeft er iemand mee te verraden? 'Dat is makkelijk', zegt Willem, 'dan zeg ik dat ik niet kan antwoorden want dat ik niet wil dat mijn vriend boos op me wordt'. En wat als hij de opmerking van de juf zelf niet leuk vindt? 'Dan zeg ik haar gewoon dat ik het niet leuk vind'. Misschien kan hij iets in die aard tegen zijn papa zeggen? Misschien kan hij zeggen dat hij het niet leuk vindt om stoute dingen over zijn mama te horen?

Ik probeer op veilige terreinen de hanteringswegen van Willem te verkennen zodat hij zijn dagelijkse succesvolle ervaringen kan extrapoleren naar het contact met zijn vader. De wederzijdse kwaadsprekerij contextualiseren maakt Willem weerbaarder. Ik tracht Willem te sterken om te zeggen wat hij wil en niet wil. Belangrijk hierbij is dat vader hem hiervoor ook de ruimte laat.

Met vader

Baert (1997) onderscheidt twee parallelle dimensies in het begeleiden van ouders: enerzijds het welzijn en de positie van de ouders als ouder en anderzijds de inhoudelijke problemen met hun kinderen. Soms is het praten over de moeilijkheden met de kinderen te bedreigend en kwetsend en kan er enkel zinnig gesproken worden wanneer ook andere aspecten van het leven aan bod komen. Bavardage is dan een uitgelezen middel (Baert, 2000; Peeters, 1998).

Door over Willy's dagelijkse bekommernissen te praten, ontstaat er tussen ons een soort van verbondenheid. Ik ga dieper in op een verhaal dat Willy terloops brengt.

Reeds enkele maanden neemt hij de zorg voor twee bevriende bejaarde mannen op zich. Nu hebben beide heren echter ruzie met elkaar. Willy vertelt dat ze 'aan hem trekken', waardoor hij zich verscheurd voelt. Hij kan niet kiezen en houdt deze situatie niet lang vol. Ik sta stil bij zijn benadeling, waarna ik terloops opper dat kinderen zich misschien gelijkaardig voelen wanneer hun ouders ruziën?

Het is van belang dat Willy vanuit een meta-positie kan nadenken over het effect van de ouderlijke conflicten op Willem. Wat kan hij doen om zijn zoon niet het gevoel te geven dat er 'aan hem getrokken' wordt?

Sociale perspectieven

Perspectieven op wat goed ouderschap is en wat een goed gezin is, hebben een grote invloed op het hele gebeuren in een bezoekruimte. Vooral degenen die hun kind enkel onder begeleiding mogen zien, ervaren hiervan grote druk.

Met vader

Dat Willy naar een bezoekruimte moet komen, houdt al een enorme veroordeling in van zijn ouderschap. Hij moet bewijzen dat hij het goed met

zijn zoon voorheeft en capabel is om voor hem te zorgen, waar dit van andere ouders als vanzelfsprekend wordt beschouwd. Ik vermoed dat Willy zich vaak eenzaam en beschaamd voelt en met niet veel mensen over zijn situatie durft te praten. Dit lijkt te kloppen: de maatschappelijk assistente die zijn budget beheert, is op de hoogte omdat hij extra leefgeld voor cadeautjes vraagt. Verder weten weinig mensen dat hij een zoon heeft.

Voor Willy ligt er extra druk op zijn vaderschap. Hij heeft niet veel andere maatschappelijk erkende rollen: hij werkt niet, heeft gebroken met zijn familie, leeft geïsoleerd. Hij heeft dan ook niet veel relativeringmogelijkheden in verband met de situatie met zijn zoon (Van Daele, 2004). Bovendien kampt Willy met een psychiatrische ziekte. Hoe kan ik hem stimuleren in het creëren van een netwerk waar hij zijn ervaringen als ouder kan uitwisselen? (Cottyn, 2005). Samen verkennen we wat er zoal in het hoofd van mensen omgaat als ze vernemen dat hij zijn zoon enkel in een bezoekerimte mag zien. Vervolgens gaan we op zoek hoe vader dit belangrijke aspect van zijn leven met anderen kan delen, zodat hij de steun krijgt die hij verdient.

Misschien kan Willy zeggen dat hij na de scheiding een erg moeilijke periode kende (wat zijn kennissen uiteraard gemerkt hebben) waardoor het moeilijk was om zijn zoon te zien? Misschien is het juist erg moedig om met vallen en opstaan uit een diep dal te kruipen en vervolgens opnieuw de band met zijn zoon te herstellen? Misschien is het ook logisch dat dit niet zo makkelijk is en juist sterk om er hulp bij te aanvaarden? Misschien zouden andere vaders de moed opgeven?

In het daaropvolgende gesprek blijkt dat het laatste bezoek niet heeft plaatsgevonden omdat moeder Willem vergat te brengen. 'Ik was zo boos dat ik thuis even ben moeten gaan liggen. Daarna heb ik mijn stoute schoenen aangetrokken en heb alles uitgelegd aan een bejaarde vriend. Hij begreep me en sprak me moed in, waardoor ik me kon herpakken.' Willy krijgt nu ook praktische steun van zijn vriend en mag bijvoorbeeld zijn auto lenen om naar de bezoekerimte te komen.

Met het kind

Kinderen zijn soms erg gevoelig aan commentaren over het feit dat hun ouders gescheiden leven en ze in een andere (afwijkende) gezinsvorm opgroeien dan een kerngezin (Cottyn, 1995).

Ook Willem wil liefst 'gewoon' zijn en is erg fier als hij me vertelt dat zijn moeder nu met haar vriend getrouwd is. Hij spreekt over zijn stiefvader als papa. Ik vraag me af of het zou kunnen dat de contacten met vader Willem er steeds weer aan herinneren dat hij niet aan de norm voldoet. Dat in die zin zijn vader geen goede vader is, want zijn gezin is geen gewoon gezin? Tezelfdertijd ervaart Willem, door naar de bezoekerimte te moeten komen, de maatschappelijke visie dat het in het belang van het kind is om na een echtscheiding contact met beide ouders te blijven hebben. Erg verwarrend allemaal. Ik vermoed dat het Willem helpt wanneer we al die denkens onderzoeken en hem taal aanreiken om met zijn omgeving te onderhandelen over de betekenis die het contact met zijn vader heeft (Cottyn, 1995). Misschien dat hierdoor de druk op dit contact verlaagt?

We gaan samen op zoek naar wat het begrip papa allemaal kan betekenen: een biologische vader, een juridische vader, een zorgvader die er elke dag is om je te helpen met je huiswerk, ... Willem beseft dat Willy en mama's vriend allebei op een andere manier een papa voor hem zijn en dat dit ook kan en mag. Ik geef hem een boek mee met getuigenissen van kinderen in nieuw-samengestelde gezinnen. Ook het besef dat hij niet de enige in deze situatie is, werkt steunend.

Tot slot

De begeleiding van Willy, Sandra en Willem is voor een bezoekerimte zeker geen klassiek voorbeeld, vooral door de complexiteit en de psychiatrische problematiek van vader. Zeven jaar na opstart kwam er een einde aan de begeleiding door het overlijden van Willy. Objectief beschouwd bleek er door de jaren heen weinig evolutie. Er werd geen zelfstandige verblijfsregeling bereikt. Integendeel, de frequentie en de duur van de bezoeken nam zelfs drastisch af door Willy's verslechterende gezondheid. Toch is op belevingsniveau voor alle betrokkenen een en ander veranderd: Sandra

voelde zich erkend als moeder, legde de lat voor zichzelf minder hoog en steunde Willem doeltreffend in het omgaan met zijn vader. Haar beeld op Willy werd genuanceerder: nu legt ze Willem uit dat zijn papa zeker geen slechte vader was, maar door allerlei omstandigheden weinig kansen kreeg, waardoor hij te veel dronk. Hij had ook sterke kanten: hij was intelligent, creatief en een goede ruiter, eigenschappen die Willem van hem erfde. Ook Willy voelde zich erkend waardoor de bezoeken veel lichter werden en hij zich afstemde op Willems beleving. Hij kon meer en meer zeggen dat Sandra een goede moeder is. Door dit alles kreeg Willem de ruimte om op te groeien tot een zelfzekere jongeman, die een zekere kameraadschap met zijn vader ontwikkelde en via humor ook wel eens tegen hem in durfde gaan.

Literatuurlijst

- Baert, D. (1997). Werken met ouders: breder dan ouderbegeleiding. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 15, 162-181.
- Baert, D. (2000). Ouderbegeleiding en residentiële jeugdhulpverlening. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 18, 120-142.
- Cottyn, L. (1995). Als ouders apart (gaan) wonen: beschikbare steunbronnen voor kinderen. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 13, 225-241.
- Cottyn, L. (2005). Veerkracht bevorderen bij ouders die ook psychisch ziek zijn. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 23, 103-122.
- Cottyn, L. (2009). Conflicten tussen ouders na scheiding. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 27, 131-161.
- Peeters, F. (1998). Bavardage, weloverwogen intuïtie in de hulpverlening. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 16, 271-292.
- Van Daele, M. (2004). Beperkte invloed in een wereld vol verwachtingen. Over hulpverleningsinvloeden, ouderschapsdruk en kindermishandeling. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 22, 131-142.
- Vermeire, S. (2007). Het team 'als goede praktijk' in gezinsbegeleiding. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 25, 237-252.